

Kasvistonsuojelu etenee kansallisesti ja kansainvälisesti

Planta Europa -konferenssi Romaniassa syksyllä 2007

Planta Europa on kasviston suojeluun liittyvistä organisaatioista koostuva verkosto, jonka tavoitteena on edistää luonnonkasvien ja niiden kasvupaikkojen säilyttämistä Euroopassa. Luonnonkasveihin on luettu mukaan putkilokasvien lisäksi sammaleet, sienet, jäkälät, levät sekä viljelykasvien luonnonvaraiset sukulaiset, ja suojelutavoitteissa ovat mukana myös lajien elinympäristöt. Verkoston järjestämä viides eurooppalainen kasvistonsuojelukonferenssi järjestettiin Romanian Cluj Napocassa 5.–9.9.2007. Tilaisuuden tavoitteena oli teeman ”Partnership: Working together for Plants” mukaan kehittää yhteistyön keinoja sekä vaihtaa kokemuksia ja käyttökelpoisia toimintamalleja kasviston suojelun tehostamiseksi.

Romanian konferenssiin osallistui yli 170 henkilöä 35 Euroopan maasta. Suomesta seminaariin osallistui kuusi henkilöä, jotka kokoontuivat iltaisin syömään muiden boreaalisen alueen osanottajien kanssa (kuva 1). Esillä olleiden yli 50 posterin joukossa oli Pohjoismaisen Luonnonkukkien päivän esittely (Kalliovirta ym. 2007, kuva 2). Konferenssin päätteeksi kaikki suomalaiset osallistuivat päivän retkeilyyn Transilvanian vuoristossa sijaitsevalle Turda Gorgesin luonnonsuojelualueelle (kuva 3). Vaihtoehtona oli puolen päivän retki Suatun alueella sijaitseville kahdelle perinnemaise-

makohteelle. *Planta Europa* -verkoston perustamisesta on aiemmin kirjoitettu Lutukassa (Kemppainen & Alanen 1995) ja Romanian konferenssista on ilmestynyt lyhyt tiedonanto (Kemppainen & Eeronheimo 2008).

Konferenssissa arvioitiin maailmanlaajuisen (GSPC; CBD Secretariat 2002) ja eurooppalaisen kasvistonsuojelustrategian (EPCS; *Planta Europa* & Council of Europe 2002) toteutumista. Tavoitteena oli luoda aiempaa konkreettisempia ja GSPC:n tavoitteisiin pohjautuvia uusia tavoitteita Euroopan kasvistonsuojelua varten vuosiksi 2008–2014.

Maailmanlaajuiset kasvistonsuojelun tavoitteet toteutuvat vain osittain

Vuonna 2002 ilmestynyt maailmanlaajuinen kasvistonsuojelustrategia sisältää 16 selkeää, mitattavissa olevaa tavoitetta, jotka jakautuvat viiteen osa-alueeseen. Niitä ovat:

- 1) Tiedon lisääminen kasvien monimuotoisuudesta (*Understanding and documenting plant diversity*)
- 2) Kasviston suojelu (*Conserving plant diversity*)
- 3) Kasvien kestävä käyttö (*Using plant diversity sustainably*)
- 4) Tiedottaminen ja koulutus (*Promoting education and awareness about plant diversity*)
- 5) Voimavarojen ja osaamisen lisääminen (*Increasing capacity for plant conservation*).

Maailmanlaajuinen kasvistonsuojelustrategia on ollut edistykseellinen ja toimiva väline kasvi- ja sienilajien ja niiden elinympäristöjen suojelun edistämiseksi. Se on hyväksytty osaksi vuonna 1992 solmittua luonnon monimuotoisuutta koskevaa YK:n yleissopimusta (CBD) eli ns. Rion sopimusta, ja sen tavoitteiden toteutumisesta tulee kunkin sopijavaltion raportoida muutaman vuoden välein. Strategia on edistänyt etenkin kasvitieteellisten puutarhojen ja kasvistonsuojelussa toimivien muiden tahojen välistä yhteistyötä. Samoin puutarhojen edistämät etäsuojeluhankkeet (*ex situ*) ovat edenneet tavoitteiden mukaisesti.

Tavoitteiden toteutumisen tiellä on kuitenkin useita esteitä. Etenkin kehittyvässä maissa kasvistonsuojelu joutuu väistymään ruuan tuotannon ja köyhyyden poistamisen tieltä. Kasvistonsuojelun tarpeita ei ole tunnistettu jäsenvaltioiden hallinnossa, ja vain osa jäsenmaista on laatinut omia kasvistonsuojelun toimintaohjelmia, liittänyt strategian tavoitteet muihin kansallisiin ohjelmiin tai nimennyt vastuutahoja kansainväliseen yhteistyöhön. Lisäksi ilmastonmuutos tuo mukanaan uusia uhkia, joiden vaikutuksia ei voida vielä arvioida.

Rion sopimuksen tieteellisiä ja teknisiä neuvoja antavan elimen ehdotusten mukaisesti globaalin strategian etenemisestä ja tavoitteiden toteutumisesta laadittiin vuoden 2008 alkupuolella raportti (CBD 2008). Raportin mukaan maailman kasvistonsuojelustrategian tavoitteista ovat riit-

Michael Scott

Kuva 1. Romanian *Planta Europa* -kokouksen boreaalisen alueen osanottajat Turda Gorgesin luonnonsuojelualueella 9.9.2007. Kuvassa oikealta lukien Mora Aronsson (ArtDatabanken, Ruotsi), Margareta Edqvist (Svenska Botaniska Föreningen, Ruotsi), Terhi Ryttylä ja Eija Kempainen (Suomen ympäristökeskus SYKE), Heikki Eeronheimo (Metsähallitus, luontopalvelut), Valerijus Rasomavicius (Institute of Botany, Liettua), Lars Söderström (European Committee for Conservation of Bryophytes, Norja), Jörgen Wissman (Centrum för biologisk mångfald, Ruotsi), Aulikki Alanen (Metsähallitus, luontopalvelut) ja Mika Kalliovirta (SYKE). Kuvasta puuttuu Susanna Lehvävirta (Luontotieteellisen keskusmuseon Kasvitieteellinen puutarha).

Fig. 1. Boreal delegation in *Planta Europa* conference in Turda Gorges nature reserve in Romania, in September, 9., 2007. Delegates from the right: Mora Aronsson (The Swedish Species Information Centre), Margareta Edqvist (Svenska Botaniska Föreningen, Sweden), Terhi Ryttylä and Eija Kempainen (Finnish Environment Institute SYKE, Finland), Heikki Eeronheimo (Metsähallitus, Natural Heritage Services, Finland), Valerijus Rasomavicius (Institute of Botany, Lithuania), Lars Söderström (European Committee for Conservation of Bryophytes, Norway), Jörgen Wissman (Swedish Biodiversity Centre, Sweden), Aulikki Alanen (Metsähallitus Natural Heritage Services, Finland) and Mika Kalliovirta (Finnish Environment Institute SYKE, Finland). Susanna Lehvävirta (Botanic Garden, Finnish Museum of Natural History) is missing.

tämättömästi edenneet sekä kansainvälisesti että kansallisesti yhteisten lajiluetteloiden laatiminen (tavoite 1), uhanalaisuuden arviointi (tavoite 2), kaikkien luonnonmaantieteellisten vyöhykkeiden lajiston suojeleminen tai suotuisan suojelutason saavuttaminen (tavoite 4; vähimmäistasoksi ilmoitettu 10 %), maatalousalueiden hoito siten, että kasvistosuojelun tarpeet otetaan huomioon (tavoite 6; vähimmäistaso 30 %), maataloustuotteiden tuottaminen kestävästi (tavoite 12; vähimmäistaso 30 %) ja asiantuntevan henkilöstön lisääminen kasvistosuojelun tavoitteiden toteuttamiseksi (tavoite 15). Varsin haastavana pidetään tavoitetta 7, jonka mukaan

peräti 60 % maapallon uhanalaisista kasveista tulee suojella kasvupaikoillaan. Tämän tavoitteen toteutuminen on riippuvainen tiedon tasosta ja uhanalaisuuden arviointien (tavoite 2) toteuttamisesta.

Kasvistosuojelu on edennyt Euroopassa monin tavoin

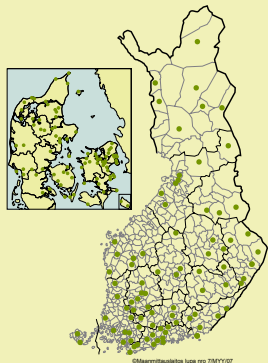
Vuonna 2001 *Planta Europa* -konferenssissa laadittuja Euroopan kasvistosuojelustrategian (*Planta Europa & Council of Europe 2002*) tavoitteita päivitettiin myöhemmin (*Planta Europa Secretariat 2005*). Eurooppalaisten ta-

voitteiden toteutumista arvioitiin vuonna 2007 ilmestyneessä raportissa (*Planta Europa 2007a*) ja Romanian *Planta Europa* -konferenssissa (*Planta Europa 2007b*).

Kasvistosuojelu on edennyt Euroopassa melko hyvin verrattuna muihin mantereisiin. Sivun 59 tietolaatikossa esitellään Suomen edistysaskelia. Eurooppalaisen kasvistosuojelun tavoitteita ei ole kuitenkaan toistaiseksi pystytty saamaan osaksi Euroopan yhteisön ja sitä kautta myös jäsenvaltioiden virallista luonnonsuojelu- ja rahoituspolitiikkaa. Suurimpia eurooppalaisen kasviston suojelun lähivuosien haasteita ovat ilmastonmuutos ja sen ennalla arvaamattomat vaikutukset kas-

THE NORDIC DAY OF

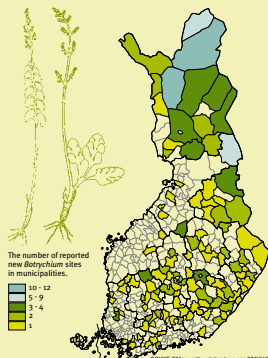
Wild Flowers

In 2007 there were 93 excursions in Denmark and 94 in Finland. The location of excursions are seen in the maps.

Country	Excursions	Participants
Denmark	78	1506
Finland	92	2560
Iceland	14	104
Norway	66	1080
Sweden	196	c. 4000

In 2006 a total of about 9 250 people took part in 446 excursions all over the Nordic Countries. In previous years excursions have been held also on the Faroe Islands and in Greenland.

In 2004 new information was received of five out of seven *Botrychium* species occurring in Finland. The species were *Botrychium lunaria* (reported from 126 new sites), *B. multifidum* (78 sites), *B. boreale* (15 sites), *B. lanceolatum* (15 sites) and *B. matricariifolium* (6 sites). All these *Botrychium* species are classified as vulnerable or near threatened in Finland. 30 percent of the new sites were reported in Lapland, in northern Finland. Drawings by Marja Koistinen.

The Nordic Day of Wild Flowers promotes public awareness of plants in all Nordic Countries.

The tradition of free public field excursions was started by the Danish Botanical Society in 1988. In Sweden, Norway and the Faroe Islands excursions on the same principle have been arranged since 2002, in Finland since 2003 and in Iceland since 2004.

The aim of the Day of Wild Flowers is to introduce the local flora, promote botanical leisure activities and offer common nature experiences free of charge to all interested in plants. The excursions are held on the same day in all Nordic countries, in 2007 on June 17th. In 2008 the day will be on June 15th and in 2009 on June 14th.

The Nordic Day of Wild Flowers is an example of local, national and Nordic cooperation between several actors.

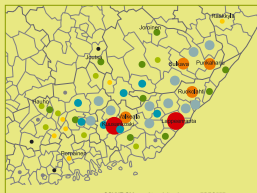
Botanical and nature conservation societies, nature conservation authorities, botanical museums, educational organizations, local governments and local people make this event possible. The activities support the global tasks for raising public awareness and building the capacity for plant conservation and the European Wake Up Call campaign in 2007 (www.plantaeuropa.org/pe-raising_awareness-wuc.htm). The event was informed widely in different media in all countries. In the internet:

WWW.SLL.FI/WILDFLOWERS

The Nordic Council of Ministers has financed the event in 2007.

These events have given an opportunity to pose some national issues on plants and flora.

In Sweden *Linnea borealis* was named as a plant of the year 2007 to honor 100 year old Swedish Botanical Society and the jubilee of Carl von Linné. In Finland the information of some declined species has been gathered for the national assessment of threatened species. The fourth Red Data Book will be published around 2010. In 2007 the focus species is *Thymus serpyllum*.

The knowledge of the distribution of a vulnerable esker plant, *Pulsatilla vernalis*, was greatly improved in 2006, when the species was described in the media and observations were requested from the public. Several new sites were announced within the known distribution area of the species in Southeastern Finland.

One of most popular activities at the Flora Festival on Funen The Wild Flowers Day in Denmark was making of "meat balls" with the plant Ground-elder (*Aegopodium podagraria*). A nature guide from the nature center Trente Mølle (education center for public schools etc.) was teacher for this event. Photo: Mette Jørgensen.

Contact information	Responsible organisation	Internet-address	Information about excursions
	Denmark: Danish Botanical Society	www.botaniskforening.dk	www.botaniskforening.dk www.naturnet.dk
	Faroe Islands: The Faroese Museum of Natural History	www.ngs.fo	www.ngs.fo/vill/index.htm
	Finland: The Finnish Association for Nature Conservation	www.sll.fi	www.sll.fi/luonnonkukat
	Iceland: The Icelandic amateur botanist group, Flóruvinir	www.floraislands.is/florvin.htm	www.floraislands.is/blomadagur.htm
	Norway: Norwegian Botanical Association	www.nhm.uio.no/botanisk/nbf/	www.villblomstenesdag.no/
	Sweden: Swedish Botanical Society	www.sbf.c.se	www.sbf.c.se/index.php?id=172

Mika Kalliovirta*, **Eija Kempainen***, **Erik Hammer**** & **Signe Nepper Larsen****
 * Finnish Environment Institute SYKE, Nature Division, P.O.Box 140, FI-00251 Helsinki, Finland; mika.kalliovirta@ymparisto.fi & eija.kempainen@ymparisto.fi
 ** Dansk Botanisk Forening (Danish Botanical Society), Sølvgade 83, DK-1307 Copenhagen K, Denmark; urt@oncabte.dk

Kuva 2. Luonnonkukkien päivän teemaa esiteltiin Planta Europa -verkostolle Romanian kokouksessa 5.–9.9.2007 (Kalliovirta ym. 2007, Suomen ympäristökeskus).

Fig. 2. The idea of the Northern Day for Wild Flowers was presented in Planta Europa meeting in Cluj Napoca, Romania in September 5.–9., 2007 (Kalliovirta et al. 2007, Finnish Environment Institute SYKE).

Heikki Eeronheimo

Kuva 3. Jylhää vuoristomaisemaa ja lajirikasta jokivarretta Turda Gorgesin luonnonsuojelualueella Romaniassa 9.9.2007.

Fig. 3. Planta Europa delegates in the landscape of mountains and luxurious river-side flora in Turda Gorges nature reserve, in Romania, in September 9., 2007.

vistoon, vieraslajien leviäminen yleisesti ja etenkin yhdistettynä ilmastonmuutokseen, maatalouden muuttuminen entistä intensiivisemmäksi myös Itä-Euroopassa, elinympäristöjen pirstoutuminen mm. väestönkasvun ja kaupungistumisen vuoksi, tiedon puuttuminen kasvien ja kasvistonsuojelun merkityksestä sekä eri suojelukeinojen yhdistäminen, esimerkiksi lajien suojelu esiintymispaikoillaan (*in situ*) ja etäsuojelu (*ex situ*). Ilmastonmuutoksen vaikutuksen arvioimiseksi tarvittaisiin tutkimusta muutosten arvioimiseen sopivista indikaattoreista.

Euroopan uudet kasvistonsuojelun tavoitteet

Vuoden 2002 eurooppalaiset kasvistonsuojelun tavoitteet arvioitiin uudelleen Romanian *Planta Euro-*

pa-konferenssissa ja samalla pohdittiin kokonaan uusien tavoitteiden tarvetta. Edellä mainitut haasteet on pidetty mielessä uusia entistä konkreettisempia ja realistisempia kasvistonsuojelun tavoitteita laadittaessa. Uudet tavoitteet pohjautuvat aiempaa tiiviimmin kansainväliseen kasvistonsuojelustrategiaan (GSPC; CBD Secretariat 2002) ja muihin kansainvälisiin tavoitteisiin, joiden avulla kasvistonsuojelu kytketään muuhun toimintaan. Jokaisen tavoitteen kohdalla mietittiin erikseen tarvittavien toimien suhdetta ilmastonmuutokseen. Tavoitteisiin on pyritty saamaan mitattavuutta helpottamaan niiden toteutumisen arviointia. Uusi Euroopan kasvistonsuojelun strategia vuosille 2008–2014 esiteltiin luonnon monimuotoisuuden yleissopimuksen yhdeksännessä osapuolikokouksessa Bonniassa toukokuun lopussa 2008. Strategia (*Planta Europa*

2008) tulee lähiaikoina saataville *Planta Europa* verkkosivuille.

Seuraavassa esitellään joitakin Euroopan ja etenkin Suomen kasvistonsuojelun kannalta tärkeimpiä tavoitteita ja niiden toteuttamiseksi tarvittavia kiireellisimpiä toimia aihealueittain tuoreen kasvistonsuojelustrategian tavoitteiden (*Planta Europa* 2008) pohjalta.

1) Tiedon lisääminen kasvien monimuotoisuudesta

Yksi merkittävä suojelutyön yhtenäistämisen este on yhteisten lajiluetteloiden puuttuminen. Suomessa kaikkien suurimpien kasvi- ja sieniryhmien lajiluettelot ovat olemassa tai päivitettävissä. Tavoitteena on laatia Euroopan kaikkien tunnettujen kasvi- ja sie-

nilajien (sis. sammaleet, jäkälät, levät ja viljelykasvien luonnonvaraiset sukulaiset) lajiluettelot kii-reellisesti. Vuoteen 2010 mennen-sä laaditaan luettelot putkilokas-veista ja sammalista. Sammalista on jo internetissä ECCB:n (Euro-pean Committee for Conservation of Bryophytes) ylläpitämä alus-tava uhanalaisten lajien luettelo ja joistakin uhatuimmista lajeista laadittuja tietosivuja (*fact sheets*). Vuoteen 2014 mennessä tuote-taan muiden kasvi- ja sieniryhmi-en lajiluettelot. Vieraslajit merki-tään lajiluetteloihin merkinnäl-lä, joka ilmaisee lajin odotettavis-sa olevan haitallisuusriskin: matalan riskin lajit, rikkakasvimaisesti leviävät lajit ja ekosysteeme-jä muuttavat lajit. Viljelykasvien luonnonvaraisten sukulaisten suo-jelun tehostamiseksi tarvitaan la-jiluettelon lisäksi ehdotuksia suo-jelutarpeiden priorisoimiseksi ja tärkeimpien esiintymisalueiden suojelua.

Lajien uhanalaisuuden arvi-oinnilla on Suomessa pitkät perin-teet. Euroopan uhanalaisten laji-en luettelot on määrä tuottaa vuoteen 2014 mennessä, jolloin oli-sivat saatavilla ainakin alustavat uhanalaisten lajien luettelot sie-nistä, jäkälästä ja levistä. Putki-lokasvien luettelo ja raportti ar-viointin etenemisestä laaditaan vuoteen 2011 mennessä. Kans-sainvälinen luonnonsuojeluliit-to IUCN on laatinut uuden mene-telmän, *RapidList*, avuksi uhan-alaisten lajien tilan arvioimiseen. Se on käyttökelpoinen apuväline etenkin huonosti tunnettujen ryh-mien lajien arvioinnissa.

Tiedonvälitystä suojelutoi-mien tuloksista on pyritty lisää-mään, mutta siinä on edelleen te-hostamisen tarvetta. Euroopan yh-teisenä tavoitteena on tehostaa viestintää toimijoiden ohjaami-seksi varautumaan sekä tulokas-lajien leviämiseen että ilmaston-muutokseen. Uhanalaisten lajien listoilta poistuneille lajeille voitai-siin koostaa oma ”sininen” luette-lo ja näin tuoda esille onnistuneita

Esimerkkejä kasvistonsuojelua viime vuosina edistäneistä hankkeista Suomessa

- Lajien kolmas uhanalaisuuden arviointi ilmestyi vuonna 2001 (Rassi ym. 2001). Seuraava arviointi toteutetaan eliöryhmittäin ja yhteenveto kootaan vuonna 2010.
- Luontotyyppien uhanalaisuutta on arvioitu vastikään päätökseen saadussa kansallisessa hankkeessa (Raunio ym. 2008). Siinä valotetaan monien uhanalais-ten kasvi- ja sienilajien elinympäristöjen nykytilaa sekä suojelun ja hoidon tär-keyttä elinympäristöjen säilyttämiseksi.
- Luontodirektiivin lajien ja luontotyyppien tilan arvioinnin yhteydessä koot-tiin tiedot luontodirektiivin liitteissä II, IV ja V mainittujen putkilokasvien ja sammalten ja liitteessä I mainittujen luontotyyppien nykytilasta ja suojelutar-peista. Tuloksista on tekeillä yhteenveto ympäristöhallinnon verkkosivuille.
- EU:n Life Luonto -hankkeiden yhteydessä on hoidettu ja kunnostettu usei-den uhanalaisten lajien ja niiden elinympäristöjen tilaa. Suoraan yksittäisten kasvilajien tilaa paransivat mm. Lettorikko-tikankontti -Life sekä Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan lehtojen ja tikkametsien suojelua ja hoitoa edistäneet Life-hankeet.
- Etelä-Suomen metsien monimuotoisuutta edistäneessä Metso-ohjelmassa ke-hitettiin vuosina 2003–2007 vapaaehtoisten suojelukeinojen käyttöä suojelun-arvoisten elinympäristöjen ja lajien säilyttämiseksi. Metso-ohjelman yhteydessä rahoitettiin Suomen puutteellisesti tunnettujen lajien taksonomiaa ja tilaa sel-vittänyttä tutkimusohjelmaa (PUTTE, Juslén ym. 2008), jonka tuloksena syntyi lukuisia määräysoppaita, opinnäytetöitä ja tieteellisiä artikkeleita mm. puut-teellisesti tunnetuista sieniryhmistä. Metso-ohjelman jatko vuosina 2008–2016 tuo lisää mahdollisuuksia turvata lajeja ja niiden luontaisia elinympäristöjä.
- Meneillään on useita kasvipopulaatioiden geneettistä monimuotoisuutta selvittäviä tutkimushankkeita. Tutkimusmenetelmät ovat kehittyneet huomattavasti ja myös suojeltavien kasvien geneettisen monimuotoisuuden tutkimuk-sen on valmiudet.
- Metsähallituksen suojelukohteiden lajistoinventointihankkeessa kertyy uut-ta tietoa etenkin sammalista, jäkälästä ja sienistä.
- Pohjoismainen Luonnonkukkien päivä on kerännyt satoja harrastajia kasvi-retkille ympäri maata vuodesta 2003 lähtien.
- Kampanjalajien avulla on koottu tietoja harvinaistuneista putkilokasveista. Harrastajien merkitys uuden tiedon tuottajina ja kokoajina on korvaamaton. Harrastajien ja luonnonsuojeluhallinnon väliseksi linkiksi on perustettu eliö-ryhmäkohtaisia asiantuntijaryhmiä putkilokasveille, sammalille, jäkälille ja sie-nille.

lajien suojelutoimia. Tarpeen olisi myös laatia tietokanta, jonne koo-taan vyöhykkeittäin suuresti taan-tuneiden, vielä yleisten lajien tie-toja. Kansallisille ja *Planta Euro-pa* -verkoston verkkosivuille koo-taan ja asetetaan saataville hyväk-si koettuja, testattuja suojelukei-noja ja menettelytapoja. Myös Eu-roopan kasvien levinneisyystiedot on tarkoitus julkaista verkossa ja päivittää säännöllisesti.

2) Kasviston suojelu

Kasviston suojelu on päämääristä laaja-alaisin ja kattaa kaikki suo-jelukeinot. Ensisijaisena suojelu-keinona tulee olla kasvien suoje-lu kasvupaikoillaan (*in situ*), mut-ta sitä voidaan täydentää tarvitta-essa etäsuojelun (*ex situ*) mene-telmillä. Etäsuojelumenetelmät, kuten kasvien lisääminen ja kas-vatus puutarhoissa luontoon pa-

Kuvat 4 ja 5. Perinteiset maatalousmenetelmät ylläpitävät perinneympäristöjä ja niiden lajiyhteisöjä Itä-Euroopassa. Maatalousmaisemaa ja laiduntavaa karjaa Turda Gorgesin luonnonsuojelualueella Romaniassa 9.9.2007.

Figs. 4 and 5. Traditional rural methods sustain traditional landscapes and their luxurious flora in Eastern Europe. Cattle and landscape in Turda Gorges nature reserve in Romania, in September 9., 2007.

lauttamista varten, voivat olla tarpeen erityisesti ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumisessa. Toimenpiteissä tarvitaan globaalia päätöksentekoa, mutta myös tehokkaita toimia paikallisesti, uusia oivalluksia ja uusien toimijoiden osallistamista.

Tavoitteena on edelleen päästä maailman luonnonvaraisten alueiden suojelussa vähintään 10 %:n suojelutasoon. Euroopassa on jo monia näitä suojelutavoitteita tukevia järjestelmiä, kuten EU:n Natura 2000 -verkosto, Pan-European Ecological Network (PEEN), Emerald-verkosto, kosteikkojen suojelemiseksi perustetut RAMSAR-alueet ja kansalliset suojelalueet. Perinteisen suojelun lisäksi tarvitaan entistä joustavampia suojelukeinoja, sillä esimerkiksi muuttuvien elinympäristöjen suojelu ei voi aina perustua pysyviin suojeluratkaisuihin, etenkin muuttuvan ilmaston olosuhteissa. Paras suoja muutoksia vastaan on riittävän laaja, joustava, toisiinsa kytkeytynyt ja vaihteleva luonnonalueiden verkosto. Laajennettuja suojavajöhykkeitä ja käytäviä voi olla tarpeen perustaa suojelalueiden ympärille elinympäristöjen pirstoutumisen ja ilmastonmuutoksen aiheuttamien haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi.

Euroopan uhatuimpia elinympäristöjä ovat erilaiset kosteikot,

Heikki Eeronheimo

Heikki Eeronheimo

suot ja perinneympäristöt. Vaikka metsien puuntuotto kasvaa, metsät eivät silti turvaa kaikkia lajien vaatimuksia, esimerkiksi kosteusolojen säilymistä ja riittävää lahoppuun määrää. Kasviston suojeleluun liittyy myös kohteiden asianmukaisen hoidon järjestäminen. Lajien ja elinympäristöjen suojelu ja hoito tulee jatkossa kytkeä entistä tiiviimmin toisiinsa.

Tähän tarvitaan kokonaisvaltaista ekosysteeminäkemyä ja hoitotoimia tulee jatkuvasti korjata ja kehittää vaikutusten seurannassa saatavan tiedon mukaisesti. Euroopan kasvistosuojelustrategian mukaan valtaosaa (80 %) Euroopan jäljellä olevista vanhoista metsistä ja perinneympäristöistä ja viidesosaa (20 %) kasvistolisesti rikkaista maatalousalueis-

ta tulee hoitaa kasvien ja sienten monimuotoisuuden turvaamiseksi. Erityisen tärkeänä perinteisten maatalousmenetelmien säilyttämistä pidetään Itä-Euroopassa, jossa muutokset ovat nopeita Euroopan yhteisöön liittymisen seurauksena (kuvat 4 ja 5). Kasvistosuojelu ja luonnon monimuotoisuuteen kohdistuvat uhat on otettava huomioon myös biopolttoaineita kehitettäessä ja niiden käyttöä lisättäessä. *Planta Europa* vetoaa ympäristöasioiden huomioon ottamiseen maataloustukia muutettaessa.

Suojelun tehostamisessa ovat apuna kasvistollisesti arvokkaat alueet (*Important Plant Areas*, IPA) tai vastaavalla lähestymistavalla määritellyt alueet. Nämä tulee tunnistaa kussakin Euroopan maassa ja turvata niiden pitkäaikainen hoito ja tarvittaessa suojelu. Alueiden valinta ja hoito tulee perustaa eri eliöryhmien lajeihin – ei vain putkilokasveihin – sekä luontotyypeihin. Romanian konferenssissa tunnustettiin myös maisematasoisen suojelun (*landscape conservation*) tarve. Tarkastelutapa voidaan yhdistää IPA-alueiden valintaan, jossa maisemataso osatekijöitä voidaan käyttää apuna kohteiden valinnassa, jos riittävää tietoa lajistosta ei ole saatavilla.

Euroopan priorisoiduista kasveista ja sienistä on tavoitteena suojella 60 % vuoteen 2014 mennessä. Priorisoituina lajeina pidetään kansallisesti ja kansainvälisesti tärkeiksi nimettyjä lajeja, joita ovat luontodirektiivin liitteissä II, IV ja V mainitut, Bernin sopimuksen liitteessä I mainitut, IPA-ohjelmassa mukana olevat ja kansallisesti tai Euroopassa uhanalaisiksi arvioidut lajit. Nämä lajiluettelot eivät ole nykyisellään riittävän kattavia, vaan esimerkiksi luontodirektiivin suojelukeinojen tehostamiseksi on nostettu esille tarve täydentää direktiivin liitteitä uusilla lajeilla ja luontotyypeillä.

Endeemisten lajien suojelun tarve on todettu kiireellisen tär-

keäksi muualla Euroopassa. Suomessa ei ole endeemisiä kasvilajeja, mutta endeemisten rotujemme, mm. Perämeren pohjukan tunnuslajien suojelua tulee tehostaa. Tässä on apuna mm. EU:n luontodirektiivi, jonka liitteisiin II ja IV kuuluu useita Perämeren rantojen Fennoskandialle endeemisiä rotuja ja liitteeseen I ainutlaatuisia rannikon luontotyyppisiä.

Kiireellistä suojelua vaativien lajien suojelun ja hoidon tehostamiseksi tulee laatia luettelot niistä eurooppalaisista lajeista, joille on laadittu lajikohtaisia suojeluohjelmia (*action plans / recovery programmes*). Toiminnassa tulee pitää ensisijalla laadittujen suojeluohjelmien toteuttamista, lisäksi tarvitaan ohjeistusta uhanalaisten lajien lisäämiseksi ja luontoon palauttamiseksi. Tavoitteena on aloittaa vähintään 50 lajin suojeluohjelman toteutus ja vähintään 20 lajin suojeluohjelma tulee toteuttaa usean valtion yhteistyönä. Euroopan uhatuimmille lajeille perustetuista hyvin pienialaisista mikroreservaateista ja viljelykasvien luonnonvaraisten sukulaisten suojelemiseksi tehdyistä hankkeista perustetaan tietokannat. Viimeksi mainittujen turvaamiseksi aloitetaan Euroopassa vähintään 25 hanketta. Geenipankkeihin pyritään saamaan 60 % Euroopan uhanalaisista tai muutoin suojelun kannalta tärkeimmistä lajeista.

Haitallisten vieraslajien leviämisen estäminen on tärkeää myös Suomessa, vaikka vieraat lajit eivät meillä vielä olekaan niin suuri ongelma kuin muualla Euroopassa. Ilmastonmuutoksen edetessä tilanne voi kuitenkin nopeasti muuttua. Meille jo levinneiden lajien torjuntaa tulee tehostaa ja lajien leviämistä seurata. Tärkeää on yhteistyö naapurivaltioiden kanssa. Toiminnassa ensisijalla ovat luonnonkasveille ja luonnonympäristöille haitalliset lajit, joiden torjumiseksi laaditaan menettelytapohjeet ja tiedot viedään verkkoon. Maa- ja metsätalous-

ministeriö on äskettäin käynnistänyt kansallisen vieraslajistrategian laatimisen. Euroopan tavoitteena on laatia kaikilla osa-alueilla toimintasuunnitelmat 15 haitallisimman lajin torjumiseksi. Haitallisten vieraslajien torjuntaan valitaan vähintään kymmenen tärkeintä lajia kuussakin maassa ja sata lajia Euroopassa. Puutarhoille laaditaan ohjeet potentiaalisesti haitallisten lajien kasvatuksesta ja myynnistä vähintään kymmenessä maassa.

3) Kasvien kestävä käyttö

Suomessa viljelykasvien kanta-muotojen suojelu sekä metsien ja maatalousympäristöjen lajien kestävä käyttö ovat paljolti maa- ja metsätalousministeriön toimialaa. Hallinnonalojen välistä yhteistyötä lisää kuitenkin luonnon monimuotoisuuden toimintaohjelma, joka ohjaa luonnonvarojen käyttöä ja luonnon suojelua vuosina 2006–2016 (Ympäristöministeriö 2007).

Kasvien merkitys ekosysteemipalvelujen tuottajina tulee tuoda paremmin esiin kaikilla elämän alueilla. Kasvien hyödyntäminen ja käyttö tulisi yhdistää paremmin niiden suojeluun ottaen kuitenkin huomioon paikalliset näkökohdat ja paikallisten asukkaiden elinolot.

Euroopan kasvistosuojelustrategian tavoitteena on aloittaa toimintaohjelmia 15 tärkeimmän lääkekasvin suojelemiseksi. Kasvikunnan tuotteista vähintään 30 % tulee tuottaa kestävällä tavalla. Kestävän käytön menetelmiä otetaan käyttöön vähintään neljällä Euroopan osa-alueella ja hankkeita ja menettelytapoja esitellään esimerkiksi verkko-ympäristössä. Uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa säätelevät CITES-säännökset ja luontodirektiivin määräykset turvaavat osaltaan suojeltavia lajeja. On kuitenkin huolehdittava, että määräyksiä noudatetaan kaikkialla.

4) Tiedottaminen ja koulutus

Tiedottamisen ja koulutuksen avainryhmiä nimettiin Romanian konferenssissa päättäjät, maanomistajat, lapset ja koululaiset sekä suuri yleisö ja liike-elämä. Kutakin avainryhmää varten mietittiin sopivia konkreettisia toimia, ja jokaiselle ryhmälle on laadittava erikseen tiedotusmateriaalia. Yhteistyössä erilaisten yritysten kanssa voidaan tavoittaa uusia kohderyhmiä, jakaa tietoa ja aktivoida kansalaisia. Yhteistyötä tulisi tehdä enemmän myös eläintarhojen, ulkoilmamuseoiden ja muiden sellaisten paikkojen kanssa, joissa liikkuu paljon ihmisiä. Konferenssin osanottajia kehoitettiin ”tulemaan ulos norsunluutornista ihmisten pariin!” Tietoa on annettava ymmärrettävässä, konkreettisesti ja mielenkiintoisessa muodossa. Edistettävät asiat on tuotava esille kasvi- ja sienilajien kautta samoin kuin esimerkiksi lintuja ja muita eläimiä koskevassa tiedotuksessa on keskitytty itse eläimiin.

Tiedotuksessa ja yhteistyön lisäämisessä sekä toiminnan tukemiseen tarvittavien voimavarojen haalimisessa suuri vastuu on kansallisilla GSPC- ja EPCS-vas- tuutahoilla (*focal points*). Vastuu- tahojen asema kaipaa kuitenkin vahvistamista ja sekä kansallista että kansainvälistä tukea. *Planta Europa* -verkon verkkoisivuille on suunnitteilla elektroninen ilmoitustaulu (*European Information Platform for the European Plant Conservation Strategy*), johon voidaan viedä ohjeita ja esimerkkejä hyväksi havaituista käytännöistä ja muuta taustamateriaalia kansallisen ja kansainvälisen toiminnan tueksi.

Romanian konferenssissa esillä ollut Luonnonkukkiin päivän tapahtuma (Kalliovirta ym. 2007; kuva 2) on esimerkki kasvihar- rastuksen lisäämiseen tähtäävästä pohjoismaisesta yhteistyöstä.

5) Voimavarojen ja osaamisen lisääminen

Yhtenä kriittisenä tekijänä kas- vistonsuojelun tehostamiseksi on tarvittavien voimavarojen niuk- kuus kaikilla toimijatasoilla. Tämä koskee Suomessa kaikkia laji- suojelun toimijoita. *Planta Euro- pa* -verkon tulee vaikuttaa kansallisiin ja alueellisiin päätöksentekijöihin kaikkien verkoston jä- senten koordinoituna yhteistyönä siten, että kussakin maassa tur- vataan voimavarat kasviston suo- jelun kannalta tärkeimpien osaa- misalueiden edellyttämään kou- lutukseen. Näitä aloja ovat kasvi- taksonomia, ekologia, päätöksen- teko, juridiikka, elinikäinen kas- vatus ja vapaaehtoistyö.

Kussakin maassa tulee tunnis- taa ja osallistaa tärkeimmät yhteistyötahot, esimerkiksi kustan- tajat ja sponsoriyritykset, kehittä- mään keskeisimpiä välineitä kas- viston suojelun lisäämiseksi ja le- vittämiseksi kansalaisten keskuu- dessa, niin harrastajien kuin am- mattilaistenkin. Näitä välineitä ovat muiden muassa kansalliset ja Euroopan kattavat maasto-oppaat ja muut eliöryhmien opaskirjat, punaiset kirjat, kasvillisuuskartat ja yleisötapahtumat. Kasvien seu- rantaan tulisi saada mukaan lisää vapaaehtoisia toimijoita. Seuranta voidaan jakaa moniin eri tasoihin toimijoiden kiinnostuksen ja asi- antuntemuksen mukaisesti

Tarvittavat jatkotoimet Euroopassa ja kansallisesti

Planta Europa -konferenssin il- mapiiri oli kannustava, ja pienis- täkin edistysaskelista osattiin antaa tunnustusta. Mottona oli, että kukin voi edistää kasviston suo- jelua omalla tavallaan. Tästä olisi varmasti meilläkin opittavaa: pie- nistäkin edistysaskelista kannat- taa iloita ja viestiä muillekin, niin kotimaassa kuin kansainvälises- tikin. Konferenssissa korostettiin tavoitteiden kytkemistä muihin

kansainvälisiin tavoitteisiin ja so- pimuksiin sekä verkostoitumisen tärkeyttä. Päästämme edes hi- tusen lähemmäs tavoitetta hidas- taa monimuotoisuuden köyhty- mistä vuoteen 2010 mennessä – ja myös sen jälkeen – tarvitaan yh- teistä sitoutumista ja nopeita toi- mia kasviston suojelun tehostami- seksi.

Konferenssissa valittiin *Plan- ta Europa* -verkostolle uusi joh- toryhmä (Steering Committee), johon boreaalisisia edustajina va- littiin Aulikki Alanen Metsähalli- tuksesta Suomesta ja Mora Arons- son ArtDatabankenista Ruotsista. Väistyvän puheenjohtajan Torleif Ingelögin tilalle valittiin profes- sori Anca Sarbu Bukarestin kas- vitieteellisestä puutarhasta. *Plan- ta Europa* -verkon jäseniä Suo- messa ovat Suomen ympäristö- keskus (yhdyshenkilö Eija Kemp- painen), Metsähallituksen luon- topalvelut (yhdyshenkilö Heikki Eeronheimo) ja Luonnontieteelli- nen keskusmuseo (yhdyshenkilö Henry Väre). Pohjoisen näkökul- man esille tuomiseksi tarvitaan ai- empaa tiiviimpää yhteistyötä sekä kansallisten että koko boreaa- lisen alueen jäsenorganisaatioiden välillä.

Maailmanlaajuinen kasviston- suojelustrategia oli yhtenä päte- manä Rion sopimuksen yh- deksännessä osapuolikokoukses- sa (COP9) Bonnissa toukokuun lopussa 2008. Euroopan yhteis- ön puheenvuorossa korostettiin tarvetta kiirehtiä tavoitteiden to- teutumista ja kehittää tavoittei- ta edelleen palvelemaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä vuoden 2010 jälkeen. Euroo- pan uusittu kasvistonsuojelustrate- gia hyväksyttiin kokouksessa osaksi globaalin kasvistonsuoje- lustrategian toteuttamista. Jäsen- valtioiden toivottiin laativan alu- eellisia tai kansallisia toiminta- ohjelmia kasvistonsuojelun edis- tämiseksi. Globaali kasvistonsuo- jelustrategia päätettiin päivittää ja kytkeä sen tavoitteet nykyistä pa- remmin ja käytännönläheisemmin

muihin tavoitteisiin. Päivityksessä voitaisiin käyttää hyväksi maaliskuussa 2009 toteutettavassa YK:n yleissopimuksen neljännessä kansallisessa raportoinnissa koottavia tietoja. Maailmanlaajuisen kasvis-
suojelustrategian tavoitteiden edistämiseksi on laadittava kooste käyttökelpoisista toimintamalleista ja keinoja rahoituksen ja muun tuen järjestämiseksi.

Suomessa kasvisnsuojelun tavoitteiden toteuttamisesta laadittiin vuonna 2005 luonnos (Kempainen & Jäkäläniemi 2005), jota esiteltiin sidosryhmille ympäristöministeriön järjestämässä tilaisuudessa (Kempainen 2006). Kasvisnsuojelun tavoitteet on sittemmin kytketty osaksi lajistonsuojelua kansallisessa luonnon monimuotoisuuden strategiassa ja toimintaohjelmassa (Ympäristöministeriö 2007). Toimintaohjelman seuranta varten ympäristöministeriö on asettanut eri hallinnonalojen edustajista koostuvan työryhmän vuosiksi 2006–2016. Lajistonsuojelun kehittämistä ja aiempaa tehokkaampaa organisointumista pohditaan ympäristöministeriön asettamassa luonnonsuojelun tuottavuushankkeen projektiryhmässä, jonka määräaika päättyy vuoden 2008 lopussa. Tässä ryhmässä on osanottajia alueellisista ympäristökeskuksista, Suomen ympäristökeskuksesta, Metsähallituksesta ja Luonnontieteellisestä keskusmuseosta.

Luonnonsuojeluhallinnon muutospaineiden ja tuottavuusohjelmien keskellä ei ehkä voi toivoa kovin suurta lisäystä voimavaroihin. Yhteistyötä tiivistämällä, verkostoitumalla, uusia toimijoita mukaan ottamalla ja vapaaehtoisuutta lisäämällä voidaan kasvien ja sienten samoin kuin muidenkin lajien ja niiden elinympäristöjen suojelua ja hoitoa kuitenkin varmasti tehostaa nykyisestä. Hyvin edenneen putkilokasvien suojelutyön lisäksi jatkossa on kiinnitettävä erityistä huomiota samalten, sienten, jäkälien ja makrolevien tietojen kokoamiseen se-

kä käytännön suoje- ja hoitotoimien tehostamiseen.

Kiitokset

Lämpimät kiitokset koko *Planta Europa* -konferenssin boreaaliselle delegaatiolle mielenkiintoisista keskusteluista sekä Aulikki Alaselle, Heikki Eeronheimolle ja Mika Kalliovirralle kommentaistämän tekstin luonnokseen. Lämpimät kiitokset Heikki Eeronheimolle kuvien käyttöoikeudesta. Kiitokset Pohjoismaiden ministerineuvostolle posterin rahoituksesta. Osanottajien matkakulujen rahoituksesta vastasivat Suomen ympäristökeskus, ympäristöministeriö, Metsähallituksen luontopalvelut ja Luonnontieteellisen keskusmuseon Kasvitieteellinen puutarha.

- CBD Secretariat 2002: *Global Strategy for Plant Conservation*. — 13 s. The Secretariat of the Convention on Biological Diversity. Montreal.
- Convention on Biological Diversity (CBD) 2008: *Plant Conservation Report*. A review of progress in implementing the Global Strategy for Plant Conservation (GSPC). <http://www.cbd.int/doc/reports/gspc-report-draft-en.pdf>
- Juslén, A., Kuusinen, M., Muona, J., Siitonen, J. & Toivonen, H. 2008: Puuteteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelma. Loppuraportti. — *Suomen ympäristö* 1/2008: 1–146.
- Kalliovirta, M., Kempainen, E., Hammer, E. & Nepper Larsen, S. 2007: *The Nordic Day of Wild Flowers*. — Poster V Planta Europa -konferenssissa Romanian Cluj Napocassa 5–9.9.2007.
- Kempainen, E. 2006: Kohti tavoitteellista kasvisnsuojelua. — *Talvikki* 30 (1): 2–6.
- Kempainen, E. & Alanen, A. 1995: *Planta Europa*. — *Lutukka* 12: 41–48.
- Kempainen, E. & Eeronheimo, H. 2008: *Planta Europa* -verkosto kokoontui Romaniassa. — *Puistoväki* 1/2008: 8.
- Kempainen, E. & Jäkäläniemi, A. 2005: *Kansallinen kasvisnsuojelun toimintaohjelma vuosiksi 2006–2016*. *Putkilokasvit, sammalet, sienet ja jäkälät*. — Käsi-
kirjoitus. Suomen ympäristökeskus. Helsinki.
- Planta Europa & Council of Europe 2002: *European Plant Conservation Strategy*. — 39 s. Plantlife.
- Planta Europa 2007a: *Review of the European Plant Conservation Strategy: Progress and Challenges 2007*. — 49 s. Plantlife International.
- Planta Europa 2007b: 5th European conference on the conservation of wild plants in Europe, "Working together for plants", September, 5–9, 2007, Cluj Napoca. — 76 s. Trima Events. Romania.

- Planta Europa 2008: *A Sustainable Future for Europe; the European Strategy for Plant Conservation 2008–2014*. — 63 s. Plantlife International (Salisbury, UK) and the Council of Europe (Strasbourg, France). Tulossa sivuille: www.plantaeuropa.org
- Planta Europa Secretariat 2005: *Mid-term review of the European Plant Conservation Strategy*. — 11 s. Planta Europa & Plantlife International.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: *Suomen lajien uhanalaisuus 2000*. — 432 s. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki.
- Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.): 2008: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Osat 1 ja 2. — 264 + 572 s. *Suomen ympäristö* 8/2008.
- Ympäristöministeriö 2007: *Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön strategia ja toimintaohjelma 2006–2016*. — 162 s. Ympäristöministeriö. Helsinki.

www-sivuja:

- Planta Europa -verkosto: www.plantaeuropa.org
- Plantlife International: www.plantlife.org.uk
- Plant Talk: www.plant-talk.org
- Maailman luonnonsuojeluliitto, The International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources / "World Conservation Union", IUCN: www.iucn.org
- Maailman luonnonsuojelusopimus, ns. Rion sopimus, Convention on Biological Diversity, CBD: www.cbd.int/default.shtml

The fifth Planta Europa meeting in Romania in September 2007

The fifth Planta Europa meeting was held in Cluj Napoca, Romania, in 5–9. September, 2007. Aims and results of the meeting are presented in this article. Connection between targets of Global Strategy for Plant Conservation (GSPC) and European Plant Conservation Strategy (EPCS) are discussed. Progress in European and national plant conservation and some case studies are presented and some ideas for developing Finnish plant conservation in the future are given.

Eija Kempainen, Suomen ympäristökeskus SYKE, PL 140, 00251 Helsinki.
eija.kempainen@ymparisto.fi